

Európa a negyvenes években. Abban a nagy, központi fekvésű országban pazar, széles autóutakon száguldoztak. Nagyszabású színjátékokat mutattak be: felvonulásokat, tömegrendezvényeket, az olimpiai játékokat. Mindenütt fehér-fekete-piros zászlók

testesítették meg az álmot. Mindennap azt ígérték, senki sem lesz munkanélküli, és csak bizonyos embercsoportokat állítottak sorba, csúsztat-

Koen Peeters 41

SZKOPJE

tak-mászattak a földön, nyírtak le kíméletlenül kopaszra. A színház neve „háború” volt, attól kezdve a szavak is mindenütt izzani kezdtek. Koponyamérés, koncentrációs táborok, gettók, például Varsóban, Budapesten és Vilniusban. Aztán pedig megtették, amivel fenyegetőztek.

Gyerekeket választottak el a szüleiktől. Néha fakoporsókban. Gödröket ásattak, szerte Európában, az erdőkben, a táborokban. És volt egyszer egy éjszaka, hogy pontosak legyünk, 1938. november 9-én. Tiszta hang visszhangzott.

Cseng, csöng, bong.

Un son qui résonne.

Clink, clang, clunk.

Kling, klang, geklungen.

Hajszálvékony üvegek törtek össze csörömpölve. Zsinagógákat gyújtottak fel, zsidó üzleteket fosztottak ki, vadásztak egy bizonyos embercsoportra. Az érintettek számára sajnos már késő volt. A körülállóknak: vigyázz, nehogy eltaláljon egy elhajított kő! Próbálj jól figyelni. Vajon hangosodik a láрма? Igyekezz minél jobban fülelni. Hallgass figyelmesen, próbáld megérteni a szavakat. Hallgasd, hogyan közeledik, hogyan hangosodik, és válik egyre érthetlenebbé. Egyesek azon kapták magukat, hogy lecövekeltek, csak hogy figyelhessenek, és többé nem tudnak megmozdulni.

Körülbelül így történhetett.

Az új évszázadban Theo brüsszeli kertjében azt nézte, hogyan hipnotizál egy macska egy feketerigót. Theo felkiáltott:

– *Feketerigó, merle, Amsel, blackbird, Turdusmerula!*

A rádióban épp orosz ortodoxok énekelték a miatyánkot. Theo kiintegetett az ablakon egy asszonnynak, aki épp iskolába kísérte gyerekeit. Ők visszaintegettek neki. Theo elszomorodott az anyától a gyermekével, a zenétől és saját fölöslegességétől. A tőzsde mellett, a könyvesboltban vásárolt egy finom, bibliofil kiadású könyvet: *Entretien dans la montagne.*

Beszélgetés a hegyekben.

Gespräch im Gebirg.

Conversation in the mountains.

Valójában csak egy nagyalakú, elefántcsontszínű papírlap volt, koromfekete tintával nyomtatva, összehajtva, összevarrva, borítóba kötve. Theo végiglapozta, amikor a Greenwich kávézó ablakában ült a Kartuizerstraaton.

42 Az utcán a kávézó mellett kövér emberke haladt el két mankóval. Fekete lódenkabátján varrott zászló díszelgett: Európa leggyermekibb zászlaja, Macedónia piros-sárga sugárzó napocskája. A kis ember arca akár egy halálfej.

Tehát ott volt az a kristályos hang 1938. november 9-e éjszakáján. Az üveg üveget tört, a lárma visszhangja koncentrikus körökként terjedt szét Európában. A hangot tovaszállították a nemzetközi vonatok és a szél: a városokat halálvagonok kötötték össze, elkínzott lelkek meneteltek a szögesdrótok fölött a magasban. Amíg 1938 végén a hang a brüsszeli De Brouckèrepleinen is felharsant, egy szállodában tartott többnapos üzleti konferencián.

Cseng, csöng, bong.

Un son qui résonne.

Clink, clang, clunk.

Kling, klang, geklungel.

Az üzletemberek a viszontagságos idők üzleti lehetőségeiről tárgyaltak. Theo apja kezdetben kissé szűkszavúbb volt a szokásosnál. Aztán egy plakátra meredt, „Bruxellois, brisez vos chaînes”¹, melyen egy barna öltönyös férfi tartotta fel a karját a „la dictature de la haute-banque, et des politiciens”² ellen.

És: „A tulajdonért, a szabadságért, Degrelle-ért!”³

„Nem nyugtat meg”, ismételte Theo apja kétszer is a kollégáinak. Akkor zakójából teljes lelki nyugalommal, így mondták később, egy papírvágó kést húzott elő, majd kigombolta az ingét. Színpadiasan a mellkasára mutatott, a szíve helyére. Mindenki nevetett.

– Nem gondolod komolyan – mondta valaki.

– De komolyan gondolom – felelte reszkető szemhéjakkal.

Remegett a teste.

– Nem gondolhatod komolyan – mondta valaki más, de abban a pillanatban hatalmas csapódással kivágódott egy ablak. Egy vizeskancsó szilánkokra pattant. Egész Európát szétzúzott üvegek csörömpölő hangja töltötte be, *cseng, csöng, bong*, és ez a fülsiketítő lárma az arany papírvágót egy lágy lökéssel a férfi szívébe döfte.

Theo apja úgy metszett magába, akár egy sebész. Bátran, mint egy hajókapitány. A hajó, íme, lassan süllyedni kezd. Filmzenefoszlányok szólnak a hősöknek meg a gyáváknak. Theo apja hősieken térdre zuhant, és miközben nyöszörgése egyre tompult, tettét különösen gyávának érezte tizenegy éves fiával szemben, aki az emeleten éppen a bélyeggyűjteményével volt elfoglalva.

Gyilkosság volt, öngyilkosságnak álcázva. Még csak nem is Ukrajna, Lengyelország vagy Litvánia egy zsidó városkájában történt. Vagy az effajta öngyilkosságot közvetlenül a háború előtt végzetes véletlennek kellene neveznünk? Baleset, melyet a kristályéjszaka csörömpölő szilánkjainak zaja okozott? A vér sugárban ömlött a sebből. A férfi hörögve esett 43 össze, vért okádott.

Vajon létezik idegen személy által előidézett öngyilkosság? Valaki háromszor segítségért kiáltott, és felrohant, hogy lehozza a fiút.

A tárgyalóterem ajtaját és ablakát bezárták. Fent, a szobájában két levelet találtak, meg egy pénzzel teli bőröndöt. Az első levélben Theo apja arról a tervéről számolt be, hogy véget vet az életének. A második levélben bocsánatot kért a kollégáitól, számít rájuk, írta, hogy kézbe veszik a fia sorsát. Egy órával később mindannyian ziláltan és kimerülten ültek az előcsarnokból nyíló teremben. A rendőrség megkezdte a vizsgálatot. Egyenként kihallgatták őket, történetük azonban egybehangzó volt. Minden megegyezett annak a levélnek a tartalmával, melyet a rendőrség a szobában megtalált.

A második levelet nem találta meg a rendőrség. Ez volt az a levél, amelyhez a kollégák végül hozzáírták a pénz elosztását illető megállapodásaikat és a következő mondatot: „A fiú utazni fog, így egy időre eltűnik.”

Nem, a fiú számára nem volt levél. A tragikus esemény kis színessé vált, amely hamar el is tűnt az adminisztráció és a háború összevisszaságában.

(Fordította: Varga Orsolya)

¹ Brüsszeliek, szakítsátok szét láncaitokat! (a ford.)

² A nagy bankok és a politikusok diktatúrája (a ford.).

³ Leon Dagrelle belgiumi vallon politikus, később a Waffen-SS tisztje (a ford.).

